

Carl Puylaert

Uit de röntgenhistorie en -emancipatie

Over het verleden van de radiologie, de werkwijzen en de apparatuur bestaat een groot aantal prachtige verhalen en anekdotes. Vele daarvan zijn opgetekend in de boeken '100 jaar Röntgenstraling', 'Door het menselijke vleesch heen' en 'Van röntgenoloog naar radioloog'. Maar er is meer. Een bijdrage.

Toen men behoefte kreeg aan snelle series platen bij angio's om de loop van het contrast te volgen, zijn er allerlei kleine ingenieuze apparaatjes gebouwd, waar dan meestal drie of vier platen uitgetrokken werden door een of andere assistent die erbij stond. Wij hadden er ook zo een in Leiden: je schoof vier platen voor de patiënt, en dan werd iedere keer een opname gemaakt. Ik weet nog wel dat ik iedereen verbaasd heb doordat ik onder mijn loden schort nog een vijfde plaat had, die ik tevoorschijn haalde en nog eens een keer voor de patiënt zette om de laatste resten van het contrast te zien.

Er zijn toen ook verschillende commerciële apparaten gemaakt. Ik heb o.a. een hele mooie gezien bij Taveras, die toen nog werkte bij de Columbia University in New York. Ze pasten zo mooi op elkaar doordat de schuine zijden samen een rechte hoek vormden. Ik heb het daar wel eens met hem over gehad, en toen zei hij: dat zul je niet geloven, maar toen ik in Boston kwam, zeg maar in 1965 of zo, toen deden ze het daar nog met zo'n ouderwetse trekmaschine.

Het mooiste apparaat werd gemaakt door AOT, een Zweeds apparaat. Wat daaraan voorafging: tien ijzeren cassettes werden met een enorme snelheid, dubbelzijdig, door een machine heen gejaagd, met een geluid alsof er een kanon afging. De patiënten werden er nadrukkelijk voor gewaarschuwd, want die schrokken zich anders wild als dat gebeurde. Het apparaat is gauw vervangen door een nieuw apparaat, de AOT die 30 platen kon wisselen, en dan ook in twee richtingen. Die worden nu misschien nog wel gebruikt, voor zover ze nog angio's maken. Dat is 50 jaar verder. Maar het was in het begin heel onbetrouwbaar en moeilijk: een apparaat waarin regelmatig de platen bleven plakken en aan elkaar gingen hangen door elektrostatische krachten, en daar moest dan iedere keer weer de ingenieur komen uit Zweden. Dat was een zeer goed geklede, een beetje Frans aandoende, buitengewoon keurige man, die begon met te zeggen tegen onze technici 'doe dit eens open' en 'doe dat eens open' en 'doe eens dit' en 'doe eens dat', vanuit een zekere hoogte, maar na een uurtje had hij zijn jas uitgetrokken en zat 'ie op de grond te sjouwen, te werken en te doen met zwarte vegen in zijn gezicht en een tevreden uitdrukking, tot diep in de nacht.

Deze man zag ik eens op een congres in Kopenhagen, en ik vroeg hem toen of hij me wou voorstellen aan een bekende hoogleraar, voor wie ik een stel vragen had. Ik geloof dat hij Fleming Norgard heette, of Fleming Muller. Dat was al op het eind van een feestje. Hij zat middenin een groepje mensen tegen de muur aan gezellig te praten, en hij zei toen: 'Ah, je suis juste en train de séduire son femme' (ik ben dus net bezig zijn vrouw te verleiden).

Toen we (Puylaert, Klinkhamer, Ruys en Van Waes) in Utrecht kwamen, hadden ze daar een merkwaardig apparaat, de Sanchez-Perez geheten. Dat apparaat gebruikte Verbiest, en dat vonden we zo'n aanbeveling dat wij er ook in Tilburg een gekocht hadden. Maar het was onmogelijk, het apparaat stond als een ezel heen en weer te stampen, en was niet stil te krijgen. Ik heb er nooit behoorlijke foto's mee gezien, ook niet in Utrecht. Maar Verbiest, de neurochirurg, was zo eigenzinnig dat als hij prachtige foto's kreeg van de AOT, die formaat 30×30 hadden, i.t.t. de Perez die 24×30 had, zei hij 'ik moet deze niet zien, geef mij die andere'. Alleen door het formaat deed hij dat, en daarmee heeft hij zijn patiënten zeker tekortgedaan.

Verbiest was een autoriteit, en ook wel aardig, maar al die clinici in Utrecht die hun Röntgen aan ons kwijtraakten, waren moeilijk, en wij doorliepen daar weer heel de

emancipatie. Dat zat, bleek mij later, in de consulenten. Dat waren de echte röntgenkenners van die dagen. De nefroloog Dorhout Mees, die alle consulten voor nieren deed, was ook de beste röntgenkenner, en werd nu onttroond. De uroloog Kreukniet zei: 'Ik heb uw uitslag niet nodig'. Zo had je Gans, een longarts, die duidde alle thoraxen op het terrein, en goed ook. Zo werd de afwezigheid van een radioloog gecompenseerd.

De retrograde vulling van de vertebralis

Er bestond vroeger een vernuftige methode om retrograad in de a. brachialis contrast te spuiten, en dan zo hard dat ook de a. vertebralis zich vulde. Onmiddellijk obsoleet natuurlijk, toen wij katheters in de aorta konden leggen. Maar de conservatieve diehard Verbiest hield ook daaraan vast. Om daar een eind aan te maken heb ik een hele film daarvan laten maken, met lampen, kabels, geluidsmannen, etc., tot de angiokamer eruitzag als een filmstudio. En intussen stond die arme prikkende assistent maar te schutteren. 'Waarom?', vroeg hij. Wij antwoordden dat wij de kans om zo'n oude folklore vast te leggen niet wilden missen. Het heeft geholpen, maar het is geen methode die toegejuicht zou worden door Dale Carnegie in zijn boek 'How to win friends and influence people'.

Spasme in de arteria carotis

Een populaire misvatting op radiologisch gebied was het zgn. spasme van de a. carotis bij injectie. Zoals ook bij andere locaties was de injectie soms (gedeeltelijk) intramuraal, met een depot in de wand; dus werd het lumen vernauwd, zodat het contrast niet óf langzamer loopt óf op de bodem ligt, als een klein stroompje. Bij de buik kan dat bijv. tot gevolg hebben dat er een darmnecrose ontstaat, doordat de wortel van de a. mesenterica afgesloten wordt. Bij de a. carotis werd de injectieplaats niet afgebeeld, herkende men het niet, en noemde men het dunne stroompje op de bodem 'spasme van de a. carotis'. Het onderzoek werd dan later herhaald!

De halfbelichte foto

Een verhaal uit de tijd van de emancipatie, Leiden 1952.

Een hoogleraar Interne Geneeskunde, die welwillend tegenover de Röntgen stond – ik vermeld dit om aan te geven hoe politiek correct het toen was om op de röntgenologen af te geven –, kwam eens op een thoraxcentrum binnen, woedend zwaaiend met een buikoverzicht dat half donker was en half licht, de velden door een scherpe grens gescheiden. 'Schande', was het oordeel, 'een halfbelichte opname wordt zo afgeleverd' – en tot veler knikkende genoegen, boven het rumoer uit, 'en dat durven ze te declareren!'

Ik moest onmiddellijk denken aan Huxley, die vóór zijn meesterlijke antwoord aan de bisschop die Darwin meende te vernietigen, dacht: 'God heeft hem aan mij op een presenteerblaadje uitgeleverd', want het was de foto van een patiënt wiens colon zo uitgezet was, dat de spiegel de volle breedte van de foto vulde. Dit Waterloo, coram publico, was voor de Röntgen goud waard. De arme patiënt (overigens levenslang geplaagd door obstipatie), die soms op zijn kop moest gaan staan in een trein-wc om beweging erin te krijgen, had dit vreselijke lijden te danken aan een zilverdraadje dat op kleuterleeftijd ingebracht was in de sluitspier van de anus om een fissuur te genezen en vervolgens vergeten was. Het werd pas bij obductie gevonden.

Het stierengevecht en de Nederlandse Röntgenologen

In 1968 had in Barcelona het laatste, 7° congres plaats van de 'Radiologie de Culture Latin', en tevens was de Europese Radiologie geboren door het eerste congres daarvan te houden. Spanje lag nog moeilijk in Nederland, zowel wegens Franco als Alva; veel vakantiegangers gingen daar nog niet heen.

Bij de congresbijlagen hoorde ook een invitatie voor een stierengevecht in Gerona, en de uitnodiging had de bekende vorm van een aanplakbiljet voor het bewuste gevecht, met als grapje dat de bewuste radioloog tussen de torero's stond vermeld. Onze voorzitter Coen Stam, overleden in 2001, had een grote rol gespeeld in de totstandkoming van die Europese vereniging en kon er ook goed begrip voor opbrengen toen Nederlandse vrienden hem complimenteerden met de Spaanse waardering, al wist hij niet goed wat wij bedoelden. 'Waar heb je dat eerder gedaan, zo'n stierengevecht? Vind je dat niet griezelig? Het is toch niet ongevaarlijk?' Tot hij tot zijn ontsteltenis de bron van onze complimenten las in zijn eigen uitnodiging: Doctor Coen Stam tussen beroemde torero's als Manuel Rodriguez en García Domingo. Bijna één minuut is het gelukt de dappere voorzitter in doodswaan te houden, dat hij het als een eer kon beschouwen voor Nederland op te komen. De vreemde en onbekende Spaanse samenleving, met de amateur 'novillo'-gevechten in Pamplona, bood wel bodem voor deze misvatting.

Maar veel opvallender en serieuzer was een andere Nederlandse demarche op dat stierengevecht. Want toen, na de eerste 'gran estocada', de stier werd weggesleept, werd er een grote woede vaardig over vele Nederlandse zielen. Een grote verontwaardiging; er stond een aantal van hen op om luidkeels te protesteren. Ze riepen 'schande' en Gods wraak af, en vormden waarlijk een beeld dat deed denken aan grote momenten uit onze historie, tot ze met opgestoken veren en witte gezichten met rode vlekken deze onheilslocatie verlieten – tot stomme verbazing van de hele Culture Latin, die vond dat onze gastheren toch diep in de beurs getast hadden en voor uitstekende torero's en prachtige stieren hadden gezorgd, en geen blaam verdienden...

De eerste dicteerapparaten

Rond 1950 begonnen die te verschijnen, de eerste nog in de vorm van wasrolletjes. Paul van Kuyk, destijds conservator in Leiden, was er niet voor, omdat het het menselijke contact verminderde – en gelijk had hij. De luxe Leidse situatie, waarbij constant een secretaresse tegenover je zat om alle wijze woorden van de assistent te boekstaven, was niet te verbeteren. Maar het harde leven bracht de dure machientjes toch mee.

Sassen in het Westeinde in Den Haag, een machtig man, had er een, en dat was zelfs de notoire reden dat hij zijn autokosten mocht aftrekken, want hij moest 's avonds terug naar de afdeling om de uitslagen te dicteren. Overdag immers werden de bandjes getypt door de secretaresses. Toen iemand hem suggereerde dat probleem op te lossen met een tweede dicteermachine, was de repliek: 'Als je zo begint!'

Al heel snel zaten alle röntgenologen aan het apparaat en misten een hand bij het hanteren van de foto's. Pas nu een halve eeuw later de wet 'handsfree' bellen voorschrijft in het verkeer, zal misschien een handsfree dicteerapparaat in die fout voorzien; maar nu zijn er geen foto's meer te hanteren, maar wel knoppen en toetsen.

Prof.dr. C.B.A.J. Puylaert

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.